

*кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
Київського літературно-
меморіального музею
Максима Рильського*

ДОМЕСТИКАЦІЯ ЯК ОРІЄНТИР НА РІДНІ НАЦІОНАЛЬНІ АРХЕТИПИ ТА СИМВОЛИ У ТВОРЧОСТІ ЧЛЕНІВ НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ ГРУПИ Ї ПОЕЗІЇ ШОТЛАНДСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ

Шотландистика як перспективний напрям розвивається у вітчизняних студіях переважно в перекладознавчому аспекті [28], асоціюючись передовсім або з фольклором, або з іменами сера Вальтера (Волтера) Скотта чи Роберта Бернса (Бернза), проте складність і різноманіття багатой традиції шотландської культури вимагає комплексного осмислення. Зокрема, досі немає повного україномовного перекладного корпусу шотландської лірики (натомість є російськомовна науково-перекладна антологія Марини Новикової «Шотландии кровавая луна», 2007), хоча наявна антологія-білінгва з лірики Р. Бернса («Роберт Бернз. Вибране», упорядники: П. Кормило, Г. Дика, 2010). Останнім часом в Україні спостерігається інтерес до письменників з шотландським корінням. Так, В. Казарін та М. Новикова пишуть і про зв'язок киеворуської та шотландської культур, і про британських авторів, які мали інше походження: «... шотландцями – або «напівшотландцями» – були Шекспір (уродженець Прикордоння між Англією і Шотландією), Байрон (шотландець по матері), Т.С. Еліот (нащадок старовинного «прикордонного» шотландського роду...» [34, с. 6] (наведений перелік можна продовжити). Варто зазначити, що шотландська кров була не тільки «субстратом» чи допоміжним «матеріалом» для творення іншою мовою в іншій культурі (насамперед англійській), а й завдяки їй з'явилася самостійна й дуже неоднорідна, проте цікава різномовна література. Шотландське коріння стосується й української культури (про подібність української та кельтської історії вже багато сказано), від поеми Лесі Українки «Роберт Бернс, король шотландський» до обробки сюжету про Томаса Лермонта в поезії Михайла Ореста, а ширше (кельтської тематики взагалі) – у ліриці І. Качуровського, Олени О'Лір та ін. Варто згадати й україномовні переклади з шотландської народної поезії та дослідження, причому особливий інтерес спостерігається до жанру балади (Ігор Качуровський, Олена О'Лір, Максим Стріха, Ольга Смольницька та ін.). Також в українських перекладах помітне зацікавлення шотландською еміграційною поезією, одна з тем якої – збереження на іншому ґрунті й у пограничних ситуаціях власної національної ідентичності. Проте ці переклади переважно накопичуються рукописним корпусом і ще не можуть вважатися комплексними. Варто зазначити про практичний бік шотландистики, зокрема перекладознавчі заходи, як-от: щорічне святкування дня народження Р. Бернса (Київський літературно-меморіальний музей Максима Рильського, 25 січня 2018 р. мало назву «Burns Night») та інші українські фестивалі, що свідчить також про підсилення інтересу до мови скотс і прагнення читати шотландську поезію в оригіналі.

З огляду на паралелі української і шотландської культур і традицію вітчизняної шотландистики з ХІХ ст., цікаво простежити трансформацію українських і шотландських мотивів у творчості вибраних членів Нью-Йоркської групи (далі – НЙГ, аббревіатура О. Астаф'єва) – Віри Вовк (автонім Віра-Лідія-Катерина Селянська, 1926 р. н., Борислав, далі еміграція, Ріо-де-Жанейро) і Патриції Килини (автонім Патрисія Нелл Воррен, ірландсько-німецько-норвезького походження, 1936 р. н., США). Перша письменниця, перекладачка, культуртрегерка – україномовна, хоча поліглот і вільно пише іншими мовами (німецькою, португальською тощо), друга, англійська американка, свідомо вивчила українську, якою створила оригінальні поезії (детальніше про постать цієї авторки [22]).

Творчість В. Вовк у контексті еміграційних студій (як-от мотиви ностальгії, вигнання та деформації в контексті НЙГ) неодноразово привертала увагу українських і зарубіжних дослідників [1; 12–14; 23; 25]. Зокрема, її поезія зіставлялася з віршами етнічних українців, народжених у Франції та Австралії ([25]), поезією Т. Шевченка доби заслання (О. Смольницька), поезією Яна Твардовського й Лесі Українки (Ю. Григорчук), поезією Є. Сверстюка (релігійні мотиви – Т. Карабович, стаття в друці); власне латиноамериканською поезією [26], а також здійснено дискурс творчості й самої В. Вовк, і народженої у Бразилії її колеги Олени Колодій, і прозаїка Клярисе Ліспектор, дослідженої та перекладеної самою пані Вовк [32]. Отже, біографія, тексти, образотворчі шедеври цієї діячки можуть досліджуватись у річищі діаспорознавства або еміграційності, хоча сама авторка неодноразово наголошувала й наголошує на тому, що не вважає себе діаспорною письменницею (адже духовно вона ніколи не полишала зв'язку з Україною, як і безпосередніх контактів із залишеною Батьківщиною).

Доместикація, «українізація» іншопольтурних реалій з метою їх наближення власному сприйняттю і сприйняттю реципієнта як творчий прийом В. Вовк уже аналізувався у вітчизняних студіях [10–11; 18]. Наприклад, історичний роман «Книга Естери» (2012) українізований не лише з огляду на подібність змальовуваних

подій (основа – Книга Естер у Старому Завіті й трагедія Есхіла «Перси», докладніше про першоджерела [21]), а й деталями – від вишиванки до національної кухні (що на прикладі господині Естери викликає асоціації й з етнічним, і з народницьким, і водночас із серйозним патріотизмом – на прикладі Айлі; докладніше орієнтальний аналіз твору [27]). Варто зазначити, що аналогічний прийом застосовували ірландські, шотландські та ін. поети (тобто представники постколоніальних літератур).

Попередні дослідження виявили перспективність кельтології [19] і, зокрема, шотландистики [20; 31] в аналізі творів В. Вовк. (Детальніший аналіз джерел вітчизняної шотландистики, у тому числі поетичних перекладів [17].) Спільними виявляються й національна історія, і релігійний контекст (у тому числі життєві паралелі), й увага до несвідомого, зокрема національних архетипів як способу порятунку в іншій реальності.

Мета статті – простежити, як саме реалізується доместикація інокультурних реалій (передовсім релігійних) у поезії В. Вовк і Патриції Килини, зіставивши з шотландською лірикою на подібну тематику. Завдання статті: 1) простежити традицію народного християнства в неопублікованому вірші В. Вовк «Нечемна казка» (2017) та інших творах авторки; 2) дослідити трансформацію образу святого Андрія – покровителя України і Шотландії; 3) проаналізувати мотив непізнання святого смертними, матеріальний відкуп як заміщення духовного й опозицію сакрального/профанного; 4) зіставити генетично кельтське змалювання образу-символу коня в Патриції Килини й вірші Едвіна М'юїра «Коні» (переклад М. Стріхи). Матеріалом дослідження взято вибрані поезії В. Вовк і Патриції Килини, оригінали віршів шотландської літератури кінця XIX – першої половини XX ст. мовою скотс, переклад М. Стріхи і власні недруковані переклади (додачки 1 і 2, зроблені незалежно від російських перекладів М. Новикової [2]). Робота має практичний аспект: значну увагу в перекладі приділено глосарію й тезаурусному аналізу.

Релігійний дуалізм (у випадках і християнства, й ісламу, і буддизму, і юдаїзму), або, вужче, народне християнство (з розгалуженнями: народний католицизм, народне православ'я, народний протестантизм), являє собою інтерес для гуманітарних студій, не лише філологічних, а й філософських, історичних, мистецтвознавчих. Основним принципом такого релігійного сприйняття можна назвати доместикацію – перенесення відомого сюжету (наприклад, біблійного) до власної реальності (української, шотландської тощо), надання монотеїстичному персонажу язичницьких функцій як своєрідних рудиментів. (Докладніший розгляд народного християнства і його відбитку в народному мистецтві, у тому числі галицькій іконографії [23].) Один із аспектів народного християнства – аспект сміхової культури (на якій, зокрема, базується не раз описуваний В. Вовк карнавал – поєднання Еросу й Танатосу, пам'ять про смерть, але й перемога над нею).

В. Вовк у творчості [3–9] неодноразово синтезує українські, бразильські (індіанські, африканські, європейські), германські, кельтські, античні тощо мотиви, архетипи, образи, символи тощо (зокрема, у наших близько 60 публікаціях про українську письменницю в Бразилії більшість присвячена цьому питанню), переносючи інші елементи на ґрунт власної української свідомості для знайдення орієнтиру. Релігійними, але водночас і національними компонентами в цих текстах (як і у фольклорі) є Ісус Христос, Богородиця (Діва Марія, Пречиста в різноманітних іпостасях, у тому числі як скульптура Чорної Мадонни), святий Йосиф, різні святі (Миколай, Франциск Ассізький, свята Єлизавета Тюрінзька, Жанна Д'Арк і багато інших). Найбільше поширені жанри у В. Вовк видіння, молитва, сон (до речі, видіння – популярний жанр у середньовічній літературі). Релігійну доміанту творчості В. Вовк неодноразово досліджували Н. Гаврилук, Ю. Григорчук, І. Калинець, Т. Карабович, О. Смольницька та ін.

Показовий в аспекті народного християнства, а також у плані сміхової культури вірш «Нечемна казка» (2 грудня 2017 р.), який недарма має приписку: «(Тільки для дорослих з привілеєм гумору)». Текст: «Юний Чорт замотався в сині коси Святої Евлялії, / І тепер порядному дідькові слід одружитися. // Люципер ображений, курить пекельну люльку: / «Скільки тут свійських красунь, а вибрав якраз чужинку...» // Друзі-антипки беруть молодого на смішки: / «У твоєї Евлялії ювілей двох тисячоліттів...» // З гідністю відказує їм товариш забав і розваги: / «У коханні не поступаюь Президентів Франції». // Свята Евлялія замоталася в кучері юного Чорта / Й роздумує, що на вінчання треба верховного дозволу, // Одначе можливо, що Ватикан зацікавиться / Віртуальним союзом з пекельними властями, // Адже на авдієнції в Папи гостював ще недавно / Глава московського православ'я, Патріарх Кирило... // Закохані мріють, що їх чортеня незадовго / Співатиме грегорианські хорали в Сікстинській капелі, // Учащати ательє богомазів геніяльної Емми / Й писати любовні поезії, як Тарнавський і Карабович» [8].

Святі й чорти – часта архетипова пара у творчості В. Вовк (наприклад, поема «Гріх святости»). Це Анімус (Чорт) і Аніма (свята Євлалія), а також архетип сакрального подружжя (Syzygie). Анімус і Аніма не відторгають одне одного, а взаємодоповнюють, бо без добра (свята Євлалія) не було б зрозуміле зло (Чорт), як і навпаки. Можливо, це повернення до міфу про світотворення (Господь – і аридник, Сатанайл, який за відступництво став Сатаною). Сині коси – ознака неба (а також колір Мадонни). «Євлалія» – вочевидь, одна з перших мучениць Римської імперії, Євлалія Барселонська (Santa Eulalia de Barcelona, 290–304), страчена у віці тринадцяти або чотирнадцяти років. Шанується й у католицизмі, і в православ'ї. Підготований читач вірша побачить асоціативний ряд – Барселонський собор. У тексті закодовано й опозицію віку: Чорт юний – у Євлалії «ювілей двох тисячоліттів» [8], але водночас вона вічно юна та перебуває понад віком, у раю. Обопільне замотування у волосся – доручення до сакрального. (Символ жіночого волосся і його обтинання як забирання сили та інших рис змалювано В. Вовк в «Ораторії хвали».) Іронізування – сама ситуація й оксю-

морон «порядний дідько» [8]. Доместикація: «друзі-антипки» [8] (антипка – різновид чорта в українській демонології, цей герой є в «Зимовому дійстві» В. Вовк як традиція вертепного амплуа), політичні реалії, поєднані із церковними. В останніх двовіршах згадано колег В. Вовк за НІГ (Емму Андіївську, відому і як художниця) та Юрія Тарнавського, а також наукового колегу, поета, перекладача Тадея Карабовича (професора Університету Марії Кюрі-Склодовської, Люблін). Помітно й тонку іронію в слові «геніальна», оскільки сама авторка вірша не любить надмірного вживання цього епітета. Цікаво, що в шотландській поезії (яка часто базується на усній традиції) також наявні експромти на адресу оточення, наприклад, епіграми, тости, подекуди іронічні, але добродушні, оди (Р. Бернс, Дж. Кеннеді та ін.). Отже, проаналізований текст має багато шарів: релігійний, політичний і навіть автобіографічний, має дві площини – вічну та злободенну, а також тут наявні опозиції: сакральне/профанне, рай/пекло, грішне/святе. Сучасна реальність алогічністю вимагає не просто екуменізму, а й злиття двох протилежних аспектів – святого (свята мучениця Євлалія, цнотлива діва) і сатанинського (Чорт). Тобто шлюб можна розуміти й у переносному значенні. Імплицитний протест, прихований за іронією, можна порівняти з шотландським віршем невідомого автора початку XVIII ст. (у перекладі М. Новикової «Молебен противу Англо-Шотландского воссоединения» [35, с. 15–17]), який заперечує нав'язану Британією церковну ієрархію, «унію» та інші реформи як ворожі шотландській ідентичності. Ще більше увиразнюють проблему самоідентифікації поезії шотландських авторів на релігійно-національну тематику (у першому тексті наявні сарказм і чорний гумор, сміх крізь сльози).

1. Джеймс Макінтош Кеннеді (James Mackintosh Kennedy, 1842–1922). Поет, видавець. Писав англійською і скотс. Народився в Аберлемно (Форфершир, Шотландія). Рано емігрував до США, де працював на локомотиві, удосконалював роботу залізниці, здобув фах інженера й досі відомий в Америці спочатку як інженер. З 1875 р. з відзнакою навчався на курсах літературів у вищій школі (Нью-Йорк), паралельно опановуючи освіту інженера (і цієї діяльності не полишав до кінця життя) [35]. Муза Дж. Кеннеді й лірична, і сатирична. У творчості наявні релігійні, ностальгійні та інші мотиви. Поет і ліричний герой – передусім шотландець. Пропонований вірш «St. Andrew and the haggis» цікавий шотландським колоритом. Хоча там сказано, що святий Андрій (покровитель Шотландії, України та інших країн) – «чесний селянин (простолодин, землероб)» («honest carl» [2, р. 55]) – поневірявся в македонській пустелі («In Macedonia's wilderness» [2, р. 55]), і начебто йдеться за сюжетом життя, але ж у тексті виразно описано Шотландію, тобто наявний прийом доместикації згідно з принципами народного християнства. Хаггіс – знаменита шотландська національна страва, неодноразово оспівувана поетами (наприклад, Р. Бернсом, чие «Звернення до Гагіса» переклала Г. Дика): баранячі тельбухи (серце, печінка та легені), цибуля, сало, порубані, посолені, приправлені та зварені в баранячому шлунку [2, с. 392]. Але у вірші – архетипова ситуація невпізнання в жебраку святого, так само як опис жажливої погоди; також цей сюжет обробляється в притчах та оповіданнях В. Вовк, наприклад, у збірці «Святий гай» наявне невпізнання профанною жінкою Святої Родина в подібі безпритульних (докладніше, порівняння з історіями про Одіна і Христа [29]). У вірші Дж. Кеннеді поміщик-лендлорд наказує святому Андрію зварити хаггіс із зіпсутих продуктів (місива, яке прохач мав узяти з помийного відра) і не каже додати солі [2, с. 393]. Сіль була дорогим продуктом, і її не пропонували. Отже, і так несмачна їжа (також і шкідлива через неякісність) ще менше смакувала святому, який у вірші виявив правдивий стоїцизм – за законами жанру релігійної легенди і за приписами віри. Стоїчно святий Андрій витримує й наклеп – звинувачення у двох із семи головних гріхів – лінивстві й обжерливості («You idle, gangrel crew» [2, р. 55] – «ледачий волоцюга»; «... your greedy gab» [2, р. 56] – «ненажерливий рот»).

У творі не без іронії наголошується на тому, що груба їжа, хаггіс, ще й приготований з неякісних продуктів, може викликати кольку, завійну, але шотландці терплять це, бо те саме витерпів святий мученик Андрій. Вірш натякає на збереження традиції шотландцями в усьому світі (тобто й у США, де минуло свідоме життя поета). Через те, що вірша написано мовою скотс і реалії там шотландські, у перекладі вжито діалектизм: простибіг – гуцульськ. милостиня (в оригіналі – «alms»).

2. Деніел (Даніель) МакІнтайр Гендерсон (Daniel McIntyre (M'Intyre) Henderson, 1851–1906). Народився у Глазго, здобув освіту в цьому місті. У 1873 р. емігрував до США, Балтимор. За життя вславетнився як автор мелодійної, прозорої лірики. Писав мовою скотс, використовуючи алітерації. Тематика пов'язана з Шотландією та Америкою, великий відсоток являє патріотична, релігійна, ностальгійна лірика. Один із улюблених жанрів – релігійний гімн. Пропонований вірш «Святий Андрію, помилуй мене» («Sanct Andro, pity me» [1, р. 53–57]) – зі збірки «Poems, Scottish and American» (Балтимор, 1888). Про цей твір (прочитаний у нашому перекладі) В. Вовк написала так: він «може відноситись також до нас, емігрантів і поклонників Святого Андрія» [15]. Отже, святий Андрій – підтримка в еміграції та нагадування про власне коріння, хоча християнство, здавалося б, наднаціональне й так і замислювалося.

Історичний контекст. У вірші згадано шотландського військового XVI ст. Джона Чісгольма (відтворення прізвища вельми умовне, є варіант Крісгольм), John Chisholm. Прізвище досить поширене. З етимології видно, що предки були вікінгами (holm – «острів») – часте явище у шотландців. Джон Чісгольм (роки життя невідомі) жив у XVI ст., сучасник Марії I Шотландської Стюарт і її сина – тоді ще Якова VI Шотландського; відомий як солдат, артилерист (дослужився до старшого офіцера), хранитель King's Wark (Leith), довірена особа королеви, її посильний (уперше – з квітня 1564 р., у Перті). Передавав зашифровані послання й сам володів шифрами. У Франції навчився мистецтва феєрверків та організації королівських свят, за що

потім відповідав у замку Марії Стюарт. Виявив блискучі здібності організатора й конспіратора, але впав у немилість, перебував у французькому екзилі (Париж, 1575 р.). У 1576 р. після звернень до Марії Шотландської отримав її офіційне прощення. Останні дані про Чісгольма датуються 1583 р. [36]. Вірш Гендерсона-емігранта присвячений такому самому шотландцю-емігранту, вигнанцю, який умер у Франції, але не втратив національної ідентичності та любові до Батьківщини. Ідентифікатором є святий Андрій – покровитель Шотландії.

3. Едвін М'юїр (Edwin Muir, 1889–1961) – поет, прозаїк (романіст) і перекладач, народився на Оркнейських островах [33, с. 365] (зокрема, цікавих нижньою міфологією, відбитою в баладах і бувальщинах). Його ідентифікували як британського автора, але сьогодні більше схильються до визначення як шотландського оркнейського письменника (і, хоча він не емігрант, цей аспект – визначення належності до різних літератур – мотивував вибір його тексту для аналізу). В англійському вірші «Коні» («The Horses») позірно спокійною мовою синтаксичними періодами розповідається просто про катастрофу, відзвичаєння від нормального життя й порушення психіки: «Війна тривала тиждень. Потім рік / Земля, обпалена війною, спала. / І через рік прийшли надвечір коні. / Ми встигли призвичаїтись до тиші, / Та кілька перших днів була вона / Така страшна, що ми боялись дихать. / На другий день приймач раптово змовк / І марно ми шукали щось в ефірі» [33, с. 365]. Розгортання дії (прийом, який нагадує про жанр поеми, а не про ліричний вірш) показує переляк людства перед цивілізацією (уособленою в зламаніх тракторах, описаних як чудовиська – алюзія Апокаліпсису; часта тема у творах письменників ХХ–ХХІ ст., у тому числі НІГ). Контрастом постають коні (природа), наче міфічна поява: вони прийшли служити людям: «Життя змінилось. / Вони зробили кращими людей» [33, с. 366]. У зіставленні: **Патриція Килина** теж звертається до образу коней. У зіставленні з віршем шотландського поета показовий твір «Чорний і білий кінь», позначений архетиповим дуалізмом (детальніше про згаданий вірш, а також кельтсько-скандинавську образність і тотем коня в цієї авторки [19]). Помітні не лише розгубленість і самотність ліричної героїні, а й очищення свідомості для викликання рідного архетипу, не дарма згадано доісторичні реалії: «Я в поле йду, я, що вже не існую, / зимою, яка вже є давнім льодовиком, / і я, по пустім полі, по безслідному снігу, / кличу молодого коня...» [16, с. 129]. Розірвана свідомість зцілюється завдяки осмисленню власної проблеми і кристалізації образу коня, тобто інстинкту, природи.

Отже, обрані для аналізу тексти об'єднані великою увагою до національного несвідомого та викристалізуванням рідних архетипів, а також у стилі тяжіння до лаконізму; водночас цим творам (особливо в Патриції Килини і шотландських поетів) притаманна епічність, не в останню чергу базована на фольклорі. Виявлено, що у творчості В. Вовк релігія й національне часто є синонімами збереження власної ідентичності в еміграційному просторі. Мистецтво (часто образотворче, від ікон до скульптур і соборів) постає допоміжним чинником у самозбереженні. Символами й архетипами постають християнські святі, часто доместиковані, українізовані. Аналогічний принцип – у проаналізованій шотландській поезії. В обох віршах (Дж. Кеннеді та Д. Гендерсона) святий Андрій фігурує як шотландський символ, ідентифікатор не лише релігії, а й національного. Тобто для шотландців у певних ситуаціях релігія відіграла роль, близьку до національного самовизначення (можна згадати боротьбу Джона Нокса проти ревної католички Марії Стюарт і несприйняття шотландським народом її зокрема та католицизму взагалі; виняток – невеличкий відсоток шотландців-католиків на Гебридських островах). Найчастіше це пресвітеріанство (англійська церква в шотландців не була так поширена й уважалася церквою для багатих, а ще символом поневолення з боку англійців, у тому числі династії Тюдорів). Водночас святий Андрій наднаціональний, також він милосердний і християнин узагалі, незважаючи на конфесію. Усі названі риси об'єднують сприйняття цього святого з українською рецепцією. Також можна застосувати юнганський аналіз: святий Андрій – конструктивний Анімус українського і шотландського народів, але цей Анімус намагаються асимілювати носії чужого (у тому числі завойовники). Житійна та апокрифічна ситуація з невпізнанням святого наявна у фольклорі різних народів. Спроба відкупитися матеріальним від сакрального зазнає поразки, у героїні В. Вовк помітне й тотожне гріху недіяння (антонім християнському принципу діяння), приховане за безрезультатною метушнею. У Дж. Кеннеді – те саме: лендлорд пропонує ерзац (поміи), присипляючи свою совість і формально виконуючи обов'язок (його «хаггіс» – форма без змісту), але святий Андрій виявляється морально вищим за смертного (профанного). Також цікаве простеження кельтського світогляду в поезії Патриції Килини в зіставленні з віршем Е. М'юїра «Коні»: підсилення ідеї гармонії в зруйнованому війною технологізованому світі. Коні – символ природи, ще й тотем, який увиразнюється в несвідомому, а потім у свідомому, нібито на проявлюваній півці.

У перспективі здійснити компаративний аналіз шотландських віршованих епітафій, еміграційної лірики на мілітарну тематику (Перша світова війна – Дж. Кеннеді) й аналогічних мотивів у поезії НІГ. Також планується зіставити поеми В. Вовк і лірику корінних шотландських поетес ХVIII ст. Історія й література України та Шотландії вимагають більшого виокремлення паралелей, чому сприятиме переклад і аналіз раніше невідомих текстів мовою скотс.

Додаток 1. Джеймс Макінтош Кеннеді «Святий Андрій і хаггіс» (поетичний переклад з мови скотс Ольги Смольницької, 2017). Добродій був святий Андрій, / Блукав у прощі світовій. / Страждав у прикрім тягарі, / У македонськiм пустарі. / Чув муки голоду гризкi, / Від злив по шкірі – дрижаки; / І дув свавільний буревій, / Скидався на вбогого Андрій; / До краю виснажений він, / До різних віявся сторін, / Суцільний морок без заграва / Смирений мученик долав. // Неначе миша, він змокрів, / Якийсь надібав із домів, / Смирено руки він простер, / Благов простибігу тепер. / Вдивлявся лендлорд в бурі тій: / Простоволосий був святий, / І каже пан: «Ледащо, ти /

Лиш крихти можеш однайти: / Ось до вогню сідай, сюди, / І їжу в місиві знайди, – / Ось тельбухи, і ось шматки, / Що перетравлять жebraки, – / Просочуй салом кусні ці, / Звари у кендюху вівці; / На писок ненажерний твій – / Ото цибулі шмат гнилий; – / Тобі, мандрюхо, гниль заправ, / Бездонний кендюх щоб напхав». // Безмовний в холоді святий, / Змішав наїдок він густий, / І з казана собі налив, / Подяку зніс у сотнях слів; / І з’їв смиренно баланду, / Не одмінившись на виду! // Як настає Андрія ніч, / То диво ось для наших віч, – / Шотландці в світі, звідусіль, / Готують діжі і таріль, / Мовляв, аж язика лигнеш, / Андрій так харчувався теж. / Хай з плоти й крові люди ці, / Взнаки даються їм рубці, / Хай в серці морок без заграв – / Та біль цей мученик долав!

Додаток 2. Деніел (Даніель) МакІнтайр Гендерсон «Святий Андрію, помилуй мене» (поетичний переклад з мови скотс Ольги Смольницької, 2017–2018). Як милу Францію колись побачиш ти, / І місто проїжджатимеш Аррас, – / Там цвинтар є, і, звісно, Божий дім: / Знайди надгробки, і тоді ураз / Між каменями іншими могил / Узриш славетне різьблене ім’я – / «Джон Чісгольм», а ще – слова під ним: / «Святий Андрію, милуй м’я». // Джон Чісгольм, воїн мужній і стійкий, / Правдивий скот усе життя, / Його мандрівки і дива діянь / Тепер зазнали забуття. / Але правдивий скот і я, / Його запам’ятаємо ім’я: / В чужім повітрі видихнув слова: / «Святий Андрію, милуй м’я». // Та скоти віддані його почувли гук, / І кинулись туди, де їхній брат, / На поміч стільки простягнули рук, / Серця їх розділяли братній гарт. / Копали руки їхні яму цю. / І ось прекрасне бачите ім’я, / На камені: «Джон Чісгольм», а внизу: / «Святий Андрію, милуй м’я». // О, сильне слово здвигло нас на путь, / І містить хай воно / Чи славу, чи звитягу, чи можуть, / Земля нехай ця радісна буя, / Та нас жене і з Заходу, й зі Сходу, / Де Матінка моя, / Обнять коліна йї, і в лементі серця: / «Святий Андрію, милуй м’я!» // Ах, є такі, хто лишив рідний дім, / Шлях марних миль дола. / Та страдним усміхнутися таким / Фортуна не змогла. / І шлях тяжкий долають у біді, / На стежці – стільки лих, / Убогої терплять і митарства й мор – / Святий Андрію, милуй їх! // Так, милуй їх, правицю простягни, / Дай милосердя їм, / Щоб розділити рану й братній біль, / Дай встояти слабким! / Святий, що береже шотландські береги, / І дух наш звеселя, / І завдяки тобі в молитві чути нам: / «Святий Андрію, милуй м’я!» // А хто негідний скот, і чує, та ніяк / Не помага одвік / Ні вдовам, ні сиротам, ні братам, / Хай слізний їхній крик; / І хто хова на грудях гаманця, / У кого зір лихий, – / Ще більше, ніж убогих і слабких – / Хай милує його святий Андрій!

Література:

1. Астаф’єв О. Міражний простір модернізму. Поети «Нью-Йоркської групи». Антологія / упоряд. текстів О.Г. Астаф’єва, А.О. Дністрового; передм. О.Г. Астаф’єва. Харків: Веста; Ранок, 2009. С. 3, 31–39.
2. Велилаєва Л.Р. Патриотические мотивы в шотландской эмиграционной поэзии США XIX века: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (литература стран Западной Европы и Северной Америки, а также ЮАР, Австралии и Новой Зеландии)». Москва, 2017. 446 с.
3. Вовк В. Будова. Ріо-де-Жанейро: Contraste, 2015. 84 с.; іл.
4. Вовк В. Вселенна містерія. Ріо-де-Жанейро: Contraste, 2017. 116 с.
5. Вовк В. Книга Естери. Вовк В. Диптих. Ріо-де-Жанейро – Львів: БаК, 2013.
6. Вовк В. Коляда на Щедрий вечір. Львів: БаК, 2007. 120 с.
7. Вовк В. Напис на скарабею. Львів: БаК, 2007. 124 с.; іл.
8. Вовк В. Нечемна казка. У форматі листа до Ольги Смольницької від 2 грудня 2017 р., 08:41. (З неопублікованого архіву О. Смольницької.)
9. Вовк В. Три поеми. Ріо-де-Жанейро – Львів: БаК, 2016. 128 с.
10. Григорчук Ю. «Книга Естери» Віри Вовк: біблійна інтертекстуальність образів персонажів. Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. Вип. 24. Київ, 2017. С. 77–82.
11. Григорчук Ю.М. Проза Віри Вовк: виміри сакрального. Брустурів: Дискурсеус, 2016. 364 с.; іл.
12. Гримич М. Бранзолія: подорожні записки. Київ: Дуліби, 2015. 156 с.
13. Карабович Т. Деконструкція мотивів ностальгії та вигнання у творчості поетеси Емми Андієвської. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. 2016. Випуск ІХ. С. 252–258.
14. Карабович Т. Єднання розбитого світу в літературній творчості еміграційних поетів Нью-Йоркської групи. Наукові записки ТНПУ. Серія «Літературознавство». 2016. № 44. С. 111–116.
15. Лист Віри Вовк до Ольги Смольницької від 2 січня 2018 р., 11:58. (З невиданого архіву Ольги Смольницької.)
16. Поети «Нью-Йоркської групи». Антологія / упоряд. текстів О.Г. Астаф’єва, А.О. Дністрового; передм. О.Г. Астаф’єва. Харків: Веста; Ранок, 2009. 256 с.
17. Смольницька О.О. Відтворення багатозначних концептів при перекладі в сучасній українській шотландистиці (на прикладі анонічного ламенту «Quhen Alysandyr ourg kung was dede», XIII ст., рання скотс). Тенденції та перспективи розвитку викладання іноземних мов в інноваційному суспільстві: зб. наук. праць ІV Регіональної наукової конференції, 25–26 листопада 2016 р. / Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, факультет української й іноземної філології та мистецтвознавства, кафедра іноземних мов для гуманітарних спеціальностей. Дніпро: ЛІРА, 2016. С. 101–106.
18. Смольницька О. Віра Вовк як представниця сучасного магічного реалізму. Українознавство. 2013. № 2. С. 16–19.
19. Смольницька О.О. Експліцитна та імпліцитна кельтська символіка у творчості вибраних членів Нью-Йоркської групи (Віри Вовк і Патриції Килини). Філологічні трактати. – Т. 9. – № 3. – С. 44–51.
20. Смольницька О. Жінки-святі у поезії Віри Вовк: киеворуський і західноєвропейський контексти з кельтськими паралелями. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія». Ужгород, 2017. Вип. 1(37). С. 83–90.

21. Смольницька О. Історичний роман Віри Вовк «Книга Естери» у неоміфологічному контексті: ad fontes. Теоретична і дидактична філологія. Серія «Філологія (літературознавство, мовознавство)»: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький: «ФОП Домбровська Я.М.», 2015. Вип. 21. С. 54–67.
22. Смольницька О.О. Компаративний аналіз «мерехтливої міфології» у вибраній поезії Віри Вовк і Патриції Килини. Кременецькі компаративні студії. 2016. Вип. VI. Т. 1. С. 254–269.
23. Смольницька О. Культурна самоідентифікація ліричного героя у вибраній поезії Віри Вовк: *aesthetica interior*. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія». Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур: матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції. (Острог, 20–21 травня 2016 р.). / ред. кол.: І.Д. Пасічник, Д.М. Шевчук та ін. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. Вип. 17. С. 151–160.
24. Смольницька О. Міф про вічне повернення у поезії Віри Вовк. Міфологія і фольклор. 2016. № 3–4. Липень – грудень. С. 78–89.
25. Смольницька О.О. Міфологічні та реалістичні орієнтири вибраної поезії української письменниці в Ріо-де-Жанейро Віри Вовк у зіставленні з іншомовними віршами українських поетів у діаспорі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2016. № 24. Т. 2. С. 82–84.
26. Смольницька О. Особливості змалювання народного католицизму в творчості Віри Вовк: компаративний аналіз українського та латиноамериканського магічного реалізму. *Spheres of Culture*. Volume VIII. Lublin, 2014. С. 252–258.
27. Смольницька О.О. Орієнтальний образ жінки у вибраній творчості Віри Вовк і Олега Коверка: зв'язок із першоджерелами. *Development and modernization of philological sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine: Collective monograph*. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. С. 271–287.
28. Смольницька О.О. Порівняння спільних мотивів у вибраних шотландських баладах і малому жанрі пісенного фольклору: проблеми поетичного перекладу. Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. праць / ред. кол.: Ю.П. Бойко, О.В. Ємець, Л.І. Белехова та ін. Хмельницький: ХНУ, 2017. Вип. 13. С. 82–87.
29. Смольницька О. Проблема асиміляції архетипів (на матеріалі оповідань Віри Вовк «Родина» та «Ангел» зі збірки «Святий гай»). Література. Фольклор. Проблеми поетики: збірник наукових праць / Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ: Твім інтер, 2009. Вип. 33. Ч. 2. С. 680–692.
30. Смольницька О. Релігійна символіка в поезії Віри Вовк (Ріо-де-Жанейро): проблема ієротопії. Теоретична і дидактична філологія. Серія «Філологія»: збірник наукових праць. Вип. 23. Переяслав-Хмельницький: «ФОП Домбровська Я.М.», 2016. С. 138–148.
31. Смольницька О.О. Старозавітний дискурс у вибраній королівській шотландській поезії кінця XVI – початку XVII ст. у зіставленні з українською мистецькою рецепцією ХХІ століття. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». 2016. Вип. 6. С. 46–53.
32. Смольницька О. Формування творчого методу української мистецької еміграції в Латинській Америці. Теоретична і дидактична філологія. Серія «Філологія»: збірник наукових праць. Вип. 24. Переяслав-Хмельницький: «ФОП Домбровська Я. М.», 2016. С. 81–94.
33. Стріха М. Улюблені переклади. 2-ге вид., випр. і доповнене. Київ: Пенмен, 2017. 770 с.
34. Шотландии кровавая луна: Антология шотландской поэзии (с XIII-го века до века XX-го) / сост. и пер. М.А. Новикова; Таврический национальный ун-т им. В.И. Вернадского, Крымский центр гуманитарных исследований. Симферополь: СОНАТ: Крымский Архив, 2007. 320 с.
35. James Kennedy / Scots and Scots Descendant in America / Part V – Biographies. Electric Scotland. URL: <http://www.electricscotland.com/history/descendants/chap71.htm>.
36. John Chisholm (soldier). URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/John_Chisholm_\(soldier\)](https://en.wikipedia.org/wiki/John_Chisholm_(soldier)).

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. A Bit Bookie of Verse in the English and Scots Tongues / by Daniel McIntyre Henderson, author of «Poems, Scottish and American». Baltimore: University Book Store, 1905. 130 p.
 2. The Complete Scottish and American Poems of James Kennedy. New York: J.S. Ogilvie Publishing Company, 1920. 268 p.
- © Переклад Ольги Смольницької. 2017.

Анотація

О. СМОЛЬНИЦЬКА. ДОМЕСТИКАЦІЯ ЯК ОРІЄНТИР НА РІДНІ НАЦІОНАЛЬНІ АРХЕТИПИ ТА СИМВОЛИ У ТВОРЧОСТІ ЧЛЕНІВ НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ ГРУПИ Й ПООЗІЙ ШОТЛАНДСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ

У статті аналізується питання доместикації на прикладі вибраних поезій українських і шотландських емігрантів. До уваги беруться тексти членів Нью-Йоркської групи – Віри Вовк і Патриції Килини; вірші Джеймса Макінтоша Кеннеді, Денієла МакІнтайра Гендерсона, Едвіна М'юїра. Здійснено практичну роботу з мовою скотс. Більшість перекладів українською не публікувалася.

Ключові слова: поезія, еміграція, переклад, архетип, символ, доместикація.

Аннотация

**О. СМОЛЬНИЦКАЯ. ДОМЕСТИКАЦИЯ КАК ОРИЕНТИР НА РОДНЫЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ
АРХЕТИПЫ И СИМВОЛЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ЧЛЕНОВ НЬЮ-ЙОРКСКОЙ ГРУППЫ
И ПОЭЗИИ ШОТЛАНДСКИХ ЭМИГРАНТОВ**

В статье анализируется вопрос доместикации на примере избранных стихотворений украинских и шотландских эмигрантов. Во внимание принимаются тексты членов Нью-Йоркской группы – Веры Вовк и Патриции Кылыны; стихи Джеймса Макинтоша Кеннеди, Дэниэла МакИнтайра Гендерсона, Эдвина Мьюира. Осуществлена практическая работа с языком скотс. Подавляющее большинство переводов на украинский язык не публиковалось.

Ключевые слова: поэзия, эмиграция, перевод, архетип, символ, доместикация.

Summary

**O. SMOLNYTSKA. THE DOMESTICATION AS ORIENTATION TO NATIONAL ARCHETYPES
AND SYMBOLS IN THE WORKS BY NEW YORK GROUP MEMBERS
AND THE POETRY BY SCOTTISH EMIGRANTS**

The article deals with the question of the domestication by the example of the selected poems by the Ukrainian and Scottish emigrants. Special attention is paid to the texts by New York group members – Vira Vovk and Patrice Kylyna; James Mackintosh Kennedy, Daniel McIntyre (M'Intyre) Henderson and Edwin Muir. The practical work with the Scots language is made. The most of cited Ukrainian translations were not published.

Key words: poetry, emigration, translation, archetype, symbol, domestication.